

Doorstroom niet-westers allochtone scholieren naar vervolgonderwijs

Suzan van der Aart

In augustus 1998 is de Wet Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid in werking getreden. Deze wet heeft als doel de onderwijsachterstanden van voornamelijk niet-westerse allochtonen te verminderen. Het CBS heeft in opdracht van het ministerie van Onderwijs een eerste stap gezet met het monitoren van dit gemeentelijke beleid. Allochtonen met een niet-westerse achtergrond blijken vaker dan autochtonen onderwijs op een lager niveau te volgen. Ook slagen ze minder vaak voor hun examens. Verder blijkt onder meer dat niet-westerse allochtonen weliswaar minder vaak havo- en vwo-examen doen, maar dat van de geslaagde niet-westerse allochtonen een groter deel in het aansluitende schooljaar doorstroomt naar hbo en wo.

1. Inleiding

Sinds de invoering van het Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid (GOA) zijn gemeenten zelf verantwoordelijk voor het monitoren en evalueren van het onderwijsachterstandenbeleid. Om de vergelijking tussen gemeenten te kunnen waarborgen, is in 2000 door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW) de 'GOA-kernmonitor' opgezet. Deze monitor is gebaseerd op vijftien indicatoren die het gehele onderwijsveld bestrijken. De meeste van deze indicatoren kunnen echter pas over enkele jaren, als met de Wet op het Onderwijsnummer goede registraties beschikbaar zijn gekomen, worden berekend. Voor het voortgezet onderwijs is al wel een goede registratie van de examenresultaten beschikbaar. Op basis hiervan heeft het CBS een aantal indicatoren uit de kernmonitor samengesteld.

De resultaten van de examenjaren 1999 tot en met 2001 zijn via StatLine, de statistische database van het CBS, per gemeente en herkomstgroepering beschikbaar. Hierbij kan men een keus maken tussen de gemeente waar de school staat en de gemeente waar de leerlingen wonen. De komende jaren zullen ook voor de andere onderwijsvelden indicatoren worden geproduceerd. Daarmee komen steeds meer gegevens beschikbaar voor gemeenten, scholen, beleidsmakers en andere geïnteresseerden.

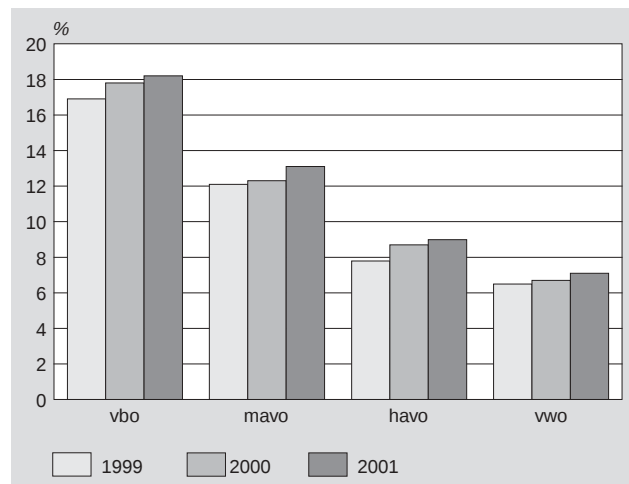
2. Eindexamenkandidaten en examenresultaten

In het schooljaar 2000/2001 deden in Nederland 157 duizend jongeren examen in het voortgezet onderwijs (exclusief landbouw-onderwijs), ongeveer 12 duizend minder dan in het voorgaande schooljaar. Deze afname was grotendeels het gevolg van een

sterke daling van het aantal havo-eindexamenkandidaten, van 43,6 naar 33,6 duizend (staat 1). De invoering van het studiehuis is hiervan vermoedelijk de belangrijkste oorzaak. Vooral de doorstroom van mavo-gediplomeerden naar 4 havo was in het schooljaar 1999/2000 afgenomen, waardoor het aantal havo-examenkandidaten in het volgende schooljaar daalde.

Het aandeel niet-westerse allochtonen onder de eindexamenkandidaten is de laatste jaren bij alle schoolsoorten toegenomen (grafiek 1). Dit komt voornamelijk door de relatief sterke toename van het aantal niet-westerse allochtonen in de bevolking. Laatstgenoemden zijn oververtegenwoordigd onder de vbo-examenkandidaten, maar sterk ondervertegenwoordigd onder de havo- en vwo-examenkandidaten.

1. Aandeel niet-westerse allochtonen onder de eindexamenkandidaten naar schooltype en examenjaar

Een groot deel van de niet-westers allochtone leerlingen volgt onderwijs op de lagere niveaus. Zo deed in het schooljaar 2000/2001 van de niet-westers allochtone eindexamenkandidaten 74 procent een vbo- of mavo-examen, terwijl dat van de autochtone leerlingen maar 58 procent was. Van de tweede generatie niet-westerse allochtonen legde 73 procent een vbo- of mavo-examen af, tegen 78 procent van de eerste generatie. Vooral Marokkanen en Turken deden vaker examen op een lager niveau. Bij Surinamers, Antillianen en Arubanen was dit in iets mindere mate het geval.

Staat 1
Aantal eindexamenkandidaten naar schooltype, herkomstgroepering en examenjaar

Schooltype	Totaal		waaronder			
			autochtonen		niet-westerse allochtonen	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001
x 1 000						
vbo	47,8	46,6	36,5	35,5	8,6	8,6
mavo	47,9	47,3	38,9	38,1	5,9	6,2
havo	43,6	33,6	36,6	28,2	3,9	3,1
vwo	29,9	29,4	25,4	25	2,1	2,1
Totaal	169,1	156,8	137,3	126,7	20,3	19,8

Onder de niet-westerse allochtonen legden jongens vaker een vbo-examen af dan meisjes, en minder vaak een havo-examen. Soortgelijke verschillen tussen jongens en meisjes komen nog duidelijker naar voren bij de autochtone scholieren.

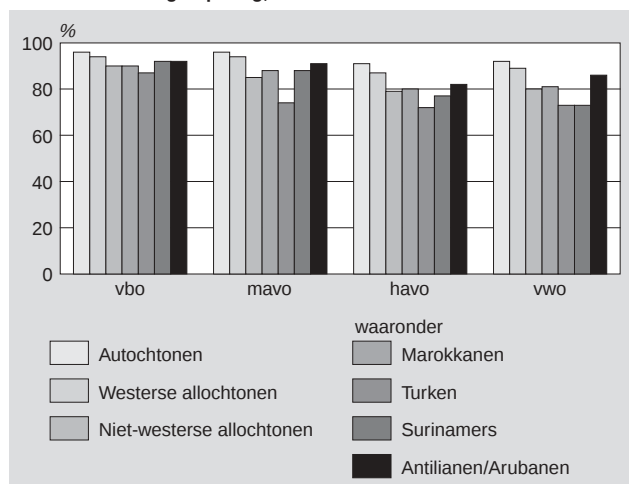
Het slagingspercentage van niet-westers allochtone eind-examenkandidaten was lager dan dat van autochtonen (*grafiek 2*). Terwijl van de autochtone examenkandidaten 91 procent slaagde voor de havo en 92 procent voor het vwo, behaalden van de niet-westerse allochtonen respectievelijk 79 en 80 procent het diploma. Voor de mavo en het vbo zijn de slagingspercentages moeilijker te interpreteren, omdat in deze vormen van onderwijs op verschillende niveaus eindexamen kan worden gedaan.

Het ministerie van OCenW en het CBS hebben een indicator ontwikkeld die de onderwijsprestaties van de verschillende herkomstgroepen snel inzichtelijk maakt. In deze 'examenscore' wordt het slagingspercentage gewogen met het soort examen. De score loopt van 0 (alle kandidaten zijn voor alle vbo-, mavo-, havo- en vwo-examens gezakt) tot 100 (alle kandidaten hebben vwo-examen afgelegd en zijn daarvoor geslaagd). De berekeningwijze van deze examenscore is opgenomen in Van der Aart (2003). Landelijk gezien hebben autochtonen een score van 62 en niet-westerse allochtonen een score van 49 (*grafiek 3*). Dit aanzienlijke verschil is in de grote gemeenten vaak zelfs nog iets groter.

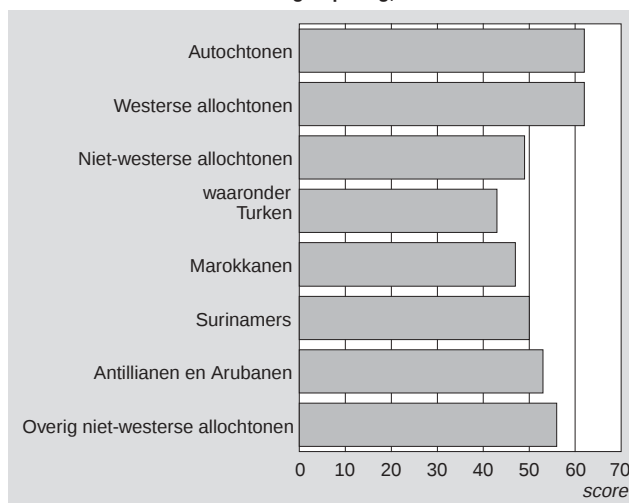
3. Plaats en 'kleur' van de school

Niet alle leerlingen bezoeken een school in de gemeente waar ze wonen. Dit komt doorgaans doordat scholen in meerdere of min-

2. Slagingspercentages van eindexamenkandidaten per schooltype naar herkomstgroepering, 2001

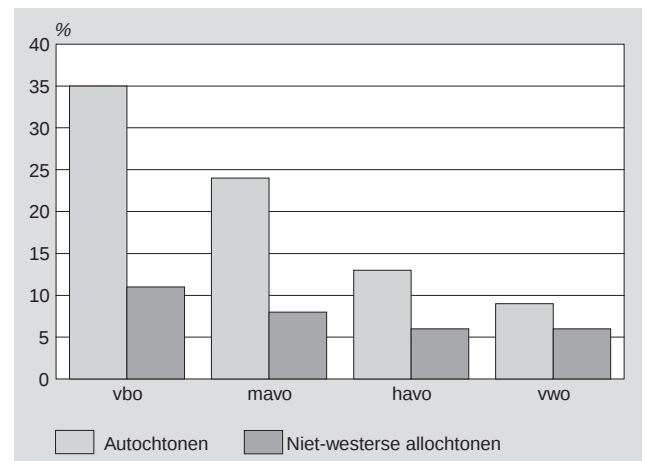

3. Examenscore naar herkomstgroepering, 2001

dere mate leerlingen van buiten de schoolgemeente aantrekken. Omdat de schoolgemeente de gemeente is waar de school zijn hoofdvestiging heeft, kan het daarnaast ook mogelijk zijn dat een leerling een vestiging in zijn eigen woongemeente bezoekt die behoort tot een andere schoolgemeente. Van de autochtonen die in een van de vier grote steden wonen, gaat respectievelijk 35 en 24 procent van de vbo- en mavo-leerlingen buiten die steden naar school (*grafiek 4*). Voor havo en vwo zijn deze aandelen slechts 13 en 9 procent. Allochtonen uit de grote steden gaan beduidend minder vaak elders naar school. Van de allochtone mavo- en vbo-leerlingen bezoekt respectievelijk 11 en 8 procent een school buiten de woongemeente. Bij het havo en vwo bedraagt dit aandeel ongeveer 6 procent.

4. Aandeel eindexamenkandidaten woonachtig in de vier grote steden dat buiten de woongemeente een school bezocht per schooltype naar herkomstgroepering, 2001

Uiteraard zijn er ook leerlingen die de omgekeerde schoolweg afleggen. Vooral veel autochtone scholieren wonen in een randgemeente en gaan in de grote stad naar school. In veel gevallen is dit echter schijn, omdat ze in hun woongemeente een nevenvestiging van de school bezoeken.

Vooral de schoolpendel van autochtone mavo- en vbo-leerlingen uit de grote stad weerspiegelt zich in de examenscore. Autochtonen die in de grote stad wonen en soms elders naar school gaan, hebben met gemiddeld 64 een lagere examenscore dan autochtonen die in de grote stad naar school gaan en soms elders wonen (examenscore 67). Voor allochtonen is de examenscore in zowel woon- als schoolgemeente 48.

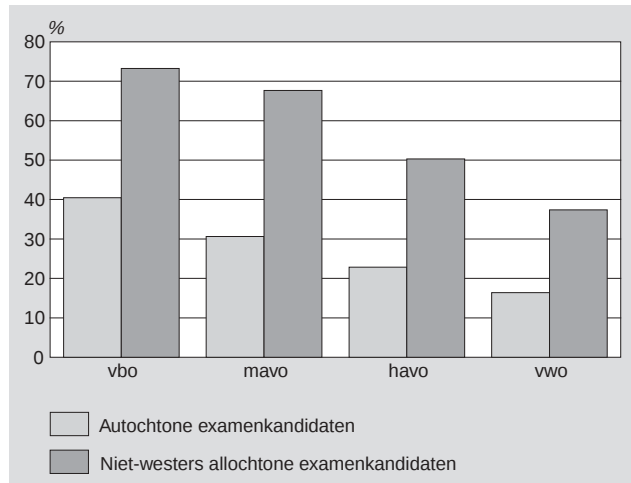
Uit het opinie-onderzoek 'schoolkeuzemotieven Utrecht' van het bureau CVO (Trouw, 23 november 2002) blijkt dat een kwart van de Utrechtse ouders die hun kind naar een school voor voortgezet onderwijs in de randgemeente stuurt, dit doet vanwege de vermeende betere pedagogische en onderwijskundige aanpak op die instelling. Zo'n 20 procent van de ouders noemt het aantal allochtonen op de school en de veiligheid als doorslaggevende factor. Deze motieven gelden waarschijnlijk ook voor ouders in de andere grote gemeenten.

Autochtone examenkandidaten die in de vier grote gemeenten naar school gaan, bezoeken scholen waar het aantal niet-westerse allochtonen in de examenklas gemiddeld ongeveer de helft bedraagt van dat op scholen van niet-westers allochtone examenkandidaten (*grafiek 5*). Zo zit een niet-westerse allochtone scholier die examen doet op een vwo in de grote stad in een klas met gemiddeld 37 procent niet-westerse allochtonen. Voor autochtone examenkandidaten in de grote stad bedraagt dit aandeel gemiddeld 16 procent. Voor vbo-ers zijn deze aandelen gemiddeld 73 en 40 procent.

4. Doorstroom naar het vervolgonderwijs

Slechts een klein deel van de niet-westers allochtone examenkandidaten stroomt door naar het hbo en wo. Dit komt grotendeels doordat relatief weinigen van hen havo- of vwo-examen doen en

5. Gemiddeld percentage niet-westerse allochtonen in examenklas bij examenkandidaten aan scholen in de vier grote steden, 2001

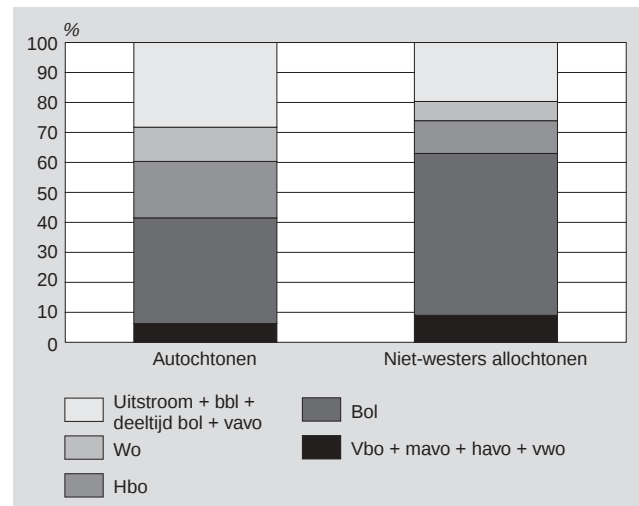
deels doordat hun slagingspercentage achterblijft bij dat van de autochtonen. Van de niet-westerse allochtonen die in 2001 in het voortgezet onderwijs eindexamen deden, kwam een schooljaar later 11 procent in het hbo terecht en 6 procent in het wo (grafiek 6). Voor autochtonen lagen deze aandelen op 19 procent en 11 procent. Ruim de helft van de niet-westers allochtone examenkandidaten stroomde door naar de beroepsopleidende leerweg (bol). Bij autochtonen was dit ongeveer een derde.

Hebben niet-westerse allochtonen echter een havo- of vwo-diploma, dan stroomt een groter deel in het aansluitende schooljaar door naar vervolgonderwijs dan bij de autochtonen. Bovendien kiezen ze dan vaak voor een hoger schoolniveau. Van de geslaagde autochtone havo-leerlingen ging 75 procent naar het hbo, 6 procent naar de bol en 3 procent naar het vwo. De overige 16 procent stroomde dus niet of niet direct door naar voltijd vervolgonderwijs. Bij de niet-westerse allochtonen was de doorstroom naar het hbo met 81 procent aanzienlijk hoger. Vooral geslaagde havo-leerlingen van Turkse origine gingen met 86 procent relatief vaak naar het hbo.

Van de geslaagde autochtone vwo-leerlingen ging 63 procent naar het wo en 20 procent naar het hbo, terwijl van de geslaagde niet-westerse allochtonen 76 procent de keuze liet vallen op het wo en 11 procent op het hbo.

De doorstroom naar de bol was bij de niet-westers allochtone eind-examenkandidaten veel hoger dan bij de autochtonen. Zo stroom-

6. Doorstroom eindexamenkandidaten naar herkomstgroepering, 2001

den geslaagde niet-westers allochtone vbo-leerlingen voor 73 procent door naar de bol, terwijl dit aandeel bij de autochtonen 47 procent bedroeg. Het is niet bekend hoeveel vbo-leerlingen naar de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), het voormalige leerlingwezen, gingen.

5. Gekozen studierichtingen

Economisch onderwijs blijkt vooral onder niet-westerse allochtonen zeer populair te zijn. Bij de overgang van havo naar hbo koos in 2001 56 procent van hen voor een economische richting, tegen 39 procent van de autochtonen (staat 2). Het aandeel van de niet-westers allochtone vrouwen dat in het hbo voor de gezondheidszorg koos, was vergeleken met de autochtonen erg laag: slechts 6 procent van de niet-westers allochtone vrouwen maakte deze keuze, tegen 14 procent van de autochtone vrouwen. Bij vwo-gediplomeerden die doorstroomden naar het hbo was eenzelfde patroon zichtbaar. Van de niet-westers allochtone vrouwen koos 9 procent deze hbo-studierichting, tegen 20 procent van de autochtone vrouwen (staat 3).

Ook in het wetenschappelijk onderwijs zijn de economische studierichtingen zeer populair onder niet-westerse allochtonen (staat 4). Van de niet-westers allochtone vwo-geslaagden die naar het wo gingen, koos 26 procent een economisch getinte opleiding.

Staat 2
Doorstroom havo-examenkandidaten naar hbo per sector, 2001

	Agrarisch	Technisch	Gezondheidszorg	Economisch	Sociaal-agogisch	Kunst	Pedagogisch	Totaal
	%							x 1 000
Totaal	3	18	8	41	11	2	17	22,6
Autochtonen	3	18	9	39	11*	2*	18	19,2
Niet-westerse allochtonen	1	19*	4	56	12*	1*	8	1,9
Westerse allochtonen	1	21	6	44	11*	3	14	1,4
Man	3	34	3	49	2	1	7	10,5
Autochtonen	3	34*	3*	48	2*	1*	7	8,9
Niet-westerse allochtonen	0	33*	2*	60	3*	0	2	0,9
Westerse allochtonen	1	38	2*	48*	3*	2*	5*	0,7
Vrouw	2	4	13	34	18	2	26	12,1
Autochtonen	2	4	14	32	18*	2	27	10,3
Niet-westerse allochtonen	1	6	6	53	20*	2*	13	1,0
Westerse allochtonen	1*	5*	10	41	18*	4	22	0,8

* de waarde wijkt niet significant af van de waarde van het (vetgedrukte) aggregaat.

Bron: Inspectie van Onderwijs, CBS, IB-groep.

Staat 3
Doorstroom vwo-examenkandidaten naar hbo per sector, 2001

	Agrarisch	Technisch	Gezondheids- zorg	Economisch	Sociaal- agogisch	Kunst	Pedagogisch	Totaal
	%							x 1 000
Totaal	3	18	13	41	7	6	11	5,0
Autochtonen	3	18*	14	40	7*	6*	12	4,6
Niet-westerse allochtonen	1*	18*	7	56	7*	5*	5	0,2
Westerse allochtonen	1*	20*	9*	48	6*	8*	7	0,3
Man	3	37	4	44	2	5	5	2,0
Autochtonen	3*	38*	4*	43	2*	5*	6	1,8
Niet-westerse allochtonen	1*	32*	4*	52*	3*	6*	1*	0,1
Westerse allochtonen	0*	32*	3*	53*	3*	8*	2*	0,1
Vrouw	2	6	19	40	11	7	15	3,0
Autochtonen	3*	5	20	39	11*	6*	16	2,8
Niet-westerse allochtonen	0*	9*	9	59	10*	5*	8	0,1
Westerse allochtonen	1*	12	14*	45*	9*	8*	10*	0,1

* de waarde wijkt niet significant af van de waarde van het (vetgedrukte) aggregaat.

Bron: Inspectie van Onderwijs, CBS, IB-groep.

Staat 4
Doorstroom vwo-examenkandidaten naar wo per HOOP-gebied, 2001

	Landbouw	Natuur	Techniek	Gezondheid	Economie	Recht	Gedrag en Maatschappij	Taal en cultuur	Totaal
	%								x 1 000
Totaal	2	9	16	12	19	13	19	10	17,1
Autochtonen	2	9*	17	12*	19	12	19	11	14,5
Niet-westerse allochtonen	1	8*	13	13*	26	20	14	6	1,3
Westerse allochtonen	1*	9*	15*	11*	18*	17	17	12	1,4
Man	2	12	26	8	27	11	9	6	8,7
Autochtonen	2	12*	27	7*	26*	10	9*	6	7,4
Niet-westerse allochtonen	1	11*	20	9*	32	16	8*	3	0,6
Westerse allochtonen	1*	12*	26*	8*	26*	13	9*	6*	0,7
Vrouw	2	5	6	16	12	15	28	15	8,4
Autochtonen	3	6*	6*	16*	11	14	30	15*	7,1
Niet-westerse allochtonen	0	5*	6*	16*	20	24	20	8	0,7
Westerse allochtonen	2*	6*	5*	14*	11*	20	24	19	0,7

* de waarde wijkt niet significant af van de waarde van het (vetgedrukte) aggregaat.

Bron: Inspectie van Onderwijs, CBS, IB-groep.

Van de autochtone vwo-geslaagden maakte 19 procent deze keuze. Daarnaast gingen niet-westerse allochtonen vaker rechten studeren, in het bijzonder de niet-westers allochtone vrouwen. Deze voorkeur van niet-westerse allochtonen voor de wo-studierichtingen economie en recht ging vooral ten koste van de studierichtingen gedrag en maatschappij, taal en cultuur, en techniek. Ten slotte valt op dat niet-westerse allochtonen, zowel op het hbo als op het wo, nauwelijks interesse toonden voor landbouwopleidingen.

Literatuur

Aart, S. van der, 2003, Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren. Sociaal-economische maandstatistiek, januari 2003, blz. 53–64. CBS, Voorburg/Heerlen.

Trouw, 23 november 2002, Kinderen voor goede, witte school de stad uit.

Achtergronden van het onderzoek

De in dit artikel gepresenteerde resultaten vormen een onderdeel van de uitkomsten van een lopend onderzoek dat het CBS uitvoert in het kader van gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. Dit onderzoek wordt gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

De gegevens zijn gebaseerd op het examenresultatenregister van de Informatie Beheergroep (IB-groep). Deze registratie bevat volledige gegevens voor circa 90 procent van de totale groep eindexamenkandidaten. De informatie over de herkomstgroepering is afkomstig uit de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens. De gegevens uit beide bestanden zijn samengevoegd en opgehoogd tot de totale populatie eindexamenkandidaten. Hierbij moet worden opgemerkt dat door koppeling van bestanden enige selectiviteit naar herkomstgroepering kan zijn opgetreden, waardoor het absolute aantal allochtonen mogelijk iets is onderschat.

Het voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo) is in de analyses buiten beschouwing gelaten. Ook de opleidingen die vallen onder het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij en de overige landbouwopleidingen maken geen deel uit van het onderzoek.

Gegevens over het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) zijn inclusief het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Op basis van de bestanden kan geen onderscheid worden gemaakt tussen deze twee onderwijsvormen.

Met doorstroom van eindexamenkandidaten wordt bedoeld de doorstroom uit het examenjaar naar vervolgonderwijs in het aansluitende schooljaar. Leerlingen die na het eindexamen een jaar iets anders gaan doen en daarna doorstromen naar vervolgonderwijs, zijn dus niet waargenomen.

De doorstroom is bepaald door het examenresultatenregister te koppelen aan het lesgeldregister en het centraal register inschrijvingen hoger onderwijs. Beide bestanden zijn afkomstig van de IB-groep. Uit het lesgeldregister kan worden afgeleid of een leerling zich het volgende schooljaar heeft ingeschreven voor het voortgezet onderwijs, dan wel voor de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol). Helaas konden leerlingen die doorstromen naar de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), dan wel de deeltijd beroepsopleidende leerweg, niet worden waargenomen. In de analyse van het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs zijn zowel voltijd- als deeltijdstudenten betrokken.